

(Örgün) eğitimde daha geniş ve Eğitim ilkelerine uygun bir şekilde vermek, okul dışında da bütün millet fertlerinin ferdi ve içtimâî hayatlarında karakterli ve huzurlu olmalarını temin ederek israf ve lükse sapmadan çalışan ve memleketin kalkınmasına yardım eden insanlar haline getirilmesinde önemli ve müessir bir yeri olduğunu düşünerek yapmak gerekmektedir.

Din Eğitiminin önemini netice olarak dört noktada toplayabiliriz:

1 — Bin senelik Tarihimiz boyunca milli varlığımızın Anadolu'da korunmasında olduğu gibi, fikir, san'at, dil ve edebiyat alanlarında yüksek ilim adamları ve eserleri vücuda getirmemizde en büyük âmil, mânevi değerlerimizin üstünde yer alan, Din olmuştur. Yetismekte olan nesillere sahip olduğumuz değerlerin kazandırılması ise, Eğitimin en başta gelen gayesidir.

2 — Ahlâk Eğitimi, her fert için lâzım olduğu gibi öğrenim gören insanlar için daha lüzumlu olduğu münakaşa götürmez bir gerçektir. Ancak bu sayede fertlerin sağlam karakterli ve güvenilir bir insan olmaları sağlanabilir. Ahlâkın en başta gelen kaynağı ise; her Cemiyette, Din olagelmıştır. Demek oluyor ki; Din Eğitimine dayanan bir Ahlâk Eğitimi, daha tutarlı olacaktır.

3 — İçtimâî huzur, fertler arasındaki dayanışma, sevgi, saygı ve yardımlaşma ile mümkün olmaktadır. Bunun temini de, yaygın bir Din Eğitimi ile daha kısa ve kolayca yapılabilir. Zira, nüfusun büyük bir çoğunluğunun zaten kabul ettiği dinin içtimâî ahlâk ve adâlete dayanan esaslarının güzel bir metotla anlatılması içtimâî huzurun gerçekleştirilmesini büyük ölçüde temin edecektir.

4 — Dünya Milletleri arasında lâyık olduğumuz iktisadî seviyeye ulaşmak için kısa zamanda kalkınmak zorundayız. Bunu da ancak bütün maddî ve mânevî imkânlarımızı ihmal ve israf etmeden kullanmakla temin edebiliriz. İlim ve Fen sahasındaki öğretim seviyesinin yükseltilmesi, kalkınmamızda teknolojinin kolaylaştırıcı ve hızlandırıcı imkânlarını kullanmamıza yardım ederken, Din Eğitimi ve Öğretimi seviyesinin yükseltilmesi de fertlerin anlayış ve kültür durumlarını geliştirerek vatan ve milletin hizmetinde hasbî olarak kullanmalarını sağlayacaktır ki; bunlardan herhangi birini kalkınmada ihmal etmemiz Sosyo-ekonomik ve psikolojik ihtiyaçlara aykırı düşer.

(1) İ. Hakkı Baltacıoğlu: (Milliyetçiler İlmî Semineri Neticeleri Komisyon raporları ait fikirlerdir), Milliyetçi Türkiye'ye Doğru, S. 194.

(2) Ord. Prof. Zeki Velidi Togan: Umumi Türk Tarihine Giriş, İst. 1970, S. 58, 214, 217.

(3) Prof. Osman Turan: Türk Cihan Hakimiyeti Mefkûresi Tarihi. İst. 1969 C. 1, S. 73.

(4) Zeki Velidi Togan: a.g.e. S. 96

(5) Milliyetçiler İlmî Semineri Neticeleri: Milliyetçi Türkiye'ye Doğru, İst. 1969, S. 195.

(6) Dr. H. Fikret Kanat: Pedagoji Tarihi; İst. 1963, C. 1, S. 423.

(7) J. Kennedy. Terc. Arif Özbilen: Fazilet Mücadelesi, İst. 1967, S. 14

(8) Ahmed b. Hanbel: Müsned, 1969, C. 4; S. 194.

(9) Ahmed Naim: İslâm Ahlâkının Esasları. S. 61.

(*) 3. Beş Yıllık Plan, Milli Eğitimin amacını şöyle belirtir:

«... Bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu arttırmak, diğer yandan Milli birlik ve bütünlük içinde kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet, Türk Milletini, çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı haline getirmektir.»

(Bkz. 27.11.1972 tarih ve 14374 sayı Resmi Gazete, S. 227)

(10) Milliyetçi Türkiye'ye Doğru; S. 194.

Sosyoloji

DİNİN

SOSYAL HEDEFLERİ

Süleyman ANAMUR

LİM teknik ve medeniyet ne kadar ilerlerse ilerlesin, insanlar bu gün de eski çağlarda olduğu gibi ulvi duyguları telkin eden bir takım inanç ve ibadetlere bağlı kalmakta devam ediyorlar. Tabiata hâkim olma arzusunun bazı yönleri ile gerçekleşme yoluna girdiği bir zamanda böyle bir hakikat, bazılarında biraz şaşkıncı gelmektedir. İlimler ve teknik ilerledikçe dinin ortadan kalkacağı kehâneti savrulan 150 yıl oluyor. Fakat bu kehânetin aksine ilim ilerledikçe teknik her sahaya yayıldıkça bunların bunların insan ruhlarında ve dolayısıyla cemiyetlerde bıraktıkları büyük mânevî boşluk sebebiyle, dine, mânevi değerlere alâka daha da artmaktadır. Bu husus bile dinin fert ve cemiyet için nasıl vazgeçilmez bir müesese olduğunu anlatmağa yeter. Çünkü din tarihte insanlığı hayvanlık seviyesinden en yüksek medeniyet seviyesine yükselttiği gibi, bugün de insanlığın muhtaç olduğu en yüksek prensipleri ve en ulvi değerleri taşıyan bir kaynaktır.

Esasen din cemiyeti ve cemiyetin diğer zarurî müesseselerini doğuran, geliştiren en eski ve köklü müessesedir. Bu bakımdan dinin sosyal cephesini, rolünü, tesirlerini, hedef ve gayelerini görmezden gelerek, sadece vicdanlarda hapis kalmasını düşünmek çok yanlış bir düşüncedir. Bu ilmen böyle olduğu gibi fikren ve mantiken de böyledir. Dinler tarihi ve sosyoloji gibi çeşitli ilim dallarının tesbit ettiği üzere dinin sosyal rolü tesirlerinin büyüklüğü ve derinliği, vicdanlara yerleşmiş durumuyla, ilmen ve tarihen sabittir. Hatta sosyolog Durkheim, aile, iktisat, san'at, ilim, hukuk gibi sosyal müesseselerin dinden çıktıklarına kânidir. Hal böyle iken dini vicdanlarda kapatmak fikri bir kasıt taşımazsa ne derece doğru olur?

Bu sebeple bu yazımızda dinin sosyal hedeflerinin neler olduğunu belirtmeğe çalışacağız:

1 — Kabul etmek gerekir ki dinin en baştaki gayelerinden biri cemiyette bir birlik (Vahdet) meydana getirmektir. Bunu da çeşitli şekillerde yapar.

Önce fertleri harekete geçiren, doğruluğuna yüceliğine inanılmış değerler, iman esasları verir. Bu dinin metafizik tarafı sayılabilir. Bunlar bir yana fertler arasındaki sosyal münasebetleri yüksek ahlak prensiplerine dayandıran bir müesses olarak din, onlar arasında sevgiyi şefkati, yardımlaşmayı yerleştirir. İman esaslarının ve bu prensiplerin birleştirici rolü olmakla beraber bunların devamlı tatbikatını yaptırmak sureti ile de insanların davranışlarını düzenler. Çünkü insanları düzene sokan günlük hayat ve sosyal münasebetlerini düzelen amel, insanı, saptıran yahut kararsız kılan düşünceden daima daha faydalıdır.

Din bu emeline ulaşırken müşterek dini hâtiler, vaazlar, dualar, ibadetler ve heyecanlardan da büyük ölçüde istifade eder. Çünkü aynı inanç ve dini hareketlere sahip olan kimselerin benzer bir yaşayışı ve ortak bir ideali, ilksüsi vardır. Meselâ bir olan Allah'ın huzurunda yalnız bir yöne (Kâbe'ye) dönerek günde beş vakit ibadet eden müslümanlar bir toplum ruhu ile sarılır ve kaynaşır. Camide namaz kılarırken savaş nizamı içinde, duruşları teşkil ettikleri nizam son derece manidardır. Camide insanlar sadece Allah'ın huzurunda değiller, aynı zamanda «yanyana» ve «beraber oluş» duyguları dini inanç ve duygu ile birlikte «Sosyal birlik hissi»ni de doğurur ve kuvvetlendirir. Yahya Kemal «Süleymaniye'de Bayram sabahı»nda b uhususu şu beyitle ifade etmiştir.

**Dili bir, gönlü bir, insan yığın,
Görüyor varlığının bir yere toplandığını.**

İşte bu beraberlik duygusu bencillığe karşı diğergâmlık ve cemiyet şuurunu doğurur, kuvvetlendirir. Millî vicdanı hasil eder. Din aynı zamanda zengin bir fikir muhtevasına sahip olduğu için belli bir «Ruh» bir anlayış getirir, bütün mü'minler bu ruha iman edip onu paylaşırlar; şuurlu veya şuursuz olarak bu ruh onların hayatına tesir eder. Bu husus dinin birleştirici ve vahdeti temin edici rolünü gösteren en mühim noktalardan biridir.

Konfüçyüs bile binlerce yıl evvel kendi kurduğu dini anlatan yazılarında; emredilen dini âyin ve merasimlerin zamanında ve hiç değiştirilmeksizin, aynen yerine getirilmesini, bu hususun diğerlerine tekaddüm ettiğini, devlet ve cemiyetin bekâsının her şeyden evvel bu esasa dayandığını ifade etmiş ve buna benzer düşüncelerini sık sık tekrarlamıştır. Konfüçyüs'ün bu fikirleri ve bunlar üzerindeki ısrarı, dini amellerin birleştirici rolünü göstermesi bakımından çok manidardır.

2 — Dinin Cemiyet fertlerine ve toptan cemiyete bir ülkü, bir mefkûre verdiği gözönünde tutulursa cemiyeti ve fertlerini önce yönsüzlükten, fikirsizlikten, imansızlıktan kurtardığı anlaşılır. Böylece gayesiz dolaşmak, havâlik başıboşluk âvâ-

relik ortadan kalkmış olur, yahut bunlar ortam bulamazlar.

Esasen insanoglu uzun müddet düzensiz ve başıboş yaşayamaz. Her ne kada kendisini iç güdülerine kaptırmaktan bir müddet zevk alırsa da bu yine böyledir. Fertlerin durmadan birbirini aldatığı, herkesin sadece kendi nefsinin düşündüğü bir toplumda sosyal değerler ve onlara dayanan düzen çabuk yıkılır. İşte böyle bir ortamda anarşi yaratmak son derece kolaydır. Çünkü insanlar arasındaki manevî bağlar kopmuş, menfaat her şeye hakim olmuştur. Böyle bir cemiyette herkes her an aldatılma korkusu içinde yaşadığından kimse kimseye güvenmez. Bu durumdan cemiyeti ve fertlerini kurtaracak olan idini sıcak ülküsü, kalpleri temizleyici imanı, ruhlara yerleştireceği şaşmaz prensipleridir.

İdealsizliğin ehemmiyeti son zamanlarda dünyada ve memleketimizde cereyan eden olaylarla daha iyi anlaşılacaktır. Fertlere sağlam bir iman ve ideal verilmediği takdirde onların ve cemiyetin kısa zamanda, hangi bâdirelere yuvarlanacağını olaylar ve ilmi araştırmalar ortaya koymaktadır. Bundan senelerce önce meşhur sosyolog Durkheim «İntiharlar» adlı eserinde dini inançların kuvvetli olduğu toplumlarda intiharların azaldığını, zayıfladığı yerlerde de orantılı olarak çoğaldığını delilleriyle göstermiştir. Böylece dinin fertler ve cemiyet üzerindeki derin ve çeşitli tesirleri ilmi yönden de ortaya konulmuştur.

3 — Dinin sosyal hedeflerinden biri de cemiyeteki sosyal farklılaşmayı ortadan kaldırmaktır. Gerçi bu nokta dinin birleştirici ve bütünlüyci rolü içerisinde mütalâa edilebilirse de ayrıca ele alıp açıklamak daha isabetli olur.

Sosyal farklılaşmadan maksat, kısaca, toplumdaki çeşitli zümre ve tabakalar arasındaki maddî farkların büyümesi, manevî bağların kopması ve neticede bu sınıf ve zümrelerin birbirlerine hasım gözlerle bakmağa başlamalarıdır. Bir toplumda zengin, fakiri gözetmez, üstelik onu daha çok istismara çalıştırır, dolayısıyla fakir de zenginın servetine, mal can ve namusuna göz dikerse, patron işçiye, işçi patrona, halk yüksek tabakaya yüksek tabaka da halka, şehirli köylüye, köylü de şehirliye kem nazarlarla bakarsa, o toplum'un temellerine dinamitler yerleştirilmiş demektir. Sonunda cemiyet yıkılmasa bile, geçireceği büyük sarsıntı mal ve mülk kadar hürriyetlerin hatta istiklâlin de elden çıkmasına müncer olabilir. İşte bu gibi feci akıbetleri önlemek için dinlerin ortaya koydukları bir takım prensipleri vardır. Bilhassa bunlar son ve en mükemmel olan dinimizde en tesirli ve en mükemmel bir durum arz etmektedir.

Meselâ dinler nazarında yer yüzündeki her insan, Adem (a.s.) soyundan olup, Allah'ın kuludur, bu sebeple de hepsi onun huzurunda müsavidir. Çünkü Allah insanları soy, sop ve mevkilerine göre de-

gil, amellerine göre «Takvâ» sahibi oluşuna göre, değerlendirir. Çünkü Allah dış şekle değil, surete, görünüme hiç değil, fakat kalplere bakar. Bunun için bittaâbi din nazarında zenginle fakirin, şahla gedâmın hiç farkı yoktur. Birinin diğerine üstünüğü varsa, o da takva'sındadır. Bu bakımdan din kardeşliği, kara gün dostluğu, sosyal şuur, İslâm'da böyle sağlam temeller üzerinde teessüs ve tekevvün eder. Bunun en güzel örneğini yine İslâm'dan verebiliriz. Camide padişahla hamal, Allah'ın huzurunda aynı safta, omuz omuza, dirsek dirseğe namaz kılarlar. Padişah veya başbakan ön safa geçmek için hiç bir hakka sahip değildir. Bunun gibi oruç tutmak, namaz kılmak gibi hususlarda da zengin ve fakir, şahla-hamal ayırımı yapılmamıştır.

Yalnız zekât ve hac farızasında zengine bir mecburiyet konulmuştur. Zaten zenginın malında fakirin hakkının olduğunu söyleyen ilk ve son din İslâm'dan başkası değildir.

Esasında iyilik yapmak, meselâ bir fakirin karnını doyurmak, üstünü başını giydirmek çeşitli hayır ve maarif müesseseleri kurmak vakıf da bulunmak gibi işler öyle görüldüğü kadar kolay olan harcı alem şeyler değildiler. Bunu paralarının zeresini gözden çıkarmayan varlıklı kimselerin ibret verici pntilikleri daha iyi anlatır. Bu bakımdan, vicdanları terbiye ederek, kalpleri merhamet şefkat ve yardım duygularıyla doldurup, fakirin hakkını gözetmekte İslâm'ın büyük tesirinin, yapıcı rolünün büyüklüğünü görmemek mümkün değildir. Çünkü dinin bu büyük tesiri olmasa insanlardan kaç tane sinin işini, gücünü ve keyfini bırakarak bir hastanın, bir yetimin imdadına yetişeceği düşünülmeğe değer!... Yahut dinin bu tesirinin azaldığı yerlerde kalplerin ne kadar taşlaştığı, fertlerin maddeye ne derece esir oldukları misalleriyle yakından müşahede edilmektedir.

4 — Dünyayı kabul ve tasdik eden dinler umumiyetle meşru, kazanılmış serveti ve mülkü de tasvip ederler. Yalnız bu bazı kayıt ve şartlara tabiidir. Bilhassa insanın kalbini mal ve mülke bağlamaması gerekir. Aksi takdirde o kalpte hiç bir kutsal ve manevî duygu barınmaz. Bu da dinin esas hedeflerine aykırıdır. Bunun yanında servet hemcinsine yardım ve sosyal bir yükümlülük olarak kabul edilmelidir. Ancak bu takdirde servet ve mükellefiyet esas mânâ ve ehemmiyetine kavuşur. Aktiviteye önem veren dinlerde servet sosyal dayanışma için bir vasıttan ibarettir. Zira mülkün gerçek sahibi ancak Allah'tır. Fertler de Allahın mülkünü kullanmak ve dağıtmakta birer vasıtadırlar.

Diğer taraftan dinler helâl, haram kavramları ile kazanç yollarını tahdit etmişler, daha doğrusu esas kazancın nasıl olması gerektiğini tayin etmişlerdir. Bu nokta insana insanca yaşamının yollarını gösterdiği gibi, mal hırsının insanı ve cemiyeti hangi uçurumlara götürebileceğini de göstermektedir.

Kanunların durmadan değiştiklerine, iyi tatbik olunmadıklarına veya neticelerinin gecikmesine bakılırsa dinin tesis etmiş olduğu muazzam manevî otoriteyi kuramadıkları kolayca anlaşılır. Ayrıca dinin insan kalbine ne derece nüfuz edebildiği kendiliğinden ortaya çıkar.

5 — Din müntesiplerine bir taraftan düşünme melekesi kazandırırken bir taraftan da onlara belirli bir dini heyecan verir. Kişiler bu dini heyecanla düşünce hayatının ağırlığından kurtularak zaman zaman ruhen dinlenme imkânı bulurlar. Bu heyecanlı anlar, ruhlarının gidasını temin ederler, ruhlarından kopan taşkınlıkları dizginleyip bir mecraya akıtırlar. Bu heyecan cahil kimselerde muhayyileyi ve tasavvurları geliştirdiği gibi, aydınlarda da iradeyi kuvvetlendirir. Bu ise fertlerde yol açar. Zira insan yapısı icabı, dış ve iç tesirler karşısında muvazenesi çabuk bozulan, davranış ve duyguları çok karışık olan hassas bir varlıktır. Din bu varlığı en iyi tanıyan ona en iyi nüfuz eden ve en hassas noktalarından tesir eden ilâhî nizamdır.

6 — Dinin sosyal hedeflerinden birisi de fertlere ahlâkî davranışlar kazandırmaktır. Bu bakımdan dinin tesirlerinin en çok görüldüğü sahalardan birisi de ahlâk sahasıdır. Din sadece ferdî değil içtimâî ahlâkın da temeli ve yaptırım gücü (müeyyidesi) olduğu için tesirleri de yaygındır. Ahlâk, metafizik ve ilâhî bir temele oturursa ancak sağlam olur ve sarsılmaz. Ahlâkı, akıl, his, haz, cinsiyet veya iktisat gibi çeşitli âmiller ile temellendirmeğe çalışan cemiyetlerin hallerini ve akıbetlerini tarih bize göstermektedir. Bu sebeple dinin hareket prensipleri ile ahlâkın hedefleri arasında sıkı bir bağıntı kurmak lazımdır. Din fertlerde feragat, fedakârlık, adalet, doğruluk, iyilik yapmak, yalan söylememek gibi duyguları geliştirmeyi gaye edindiği için ahlâkın hedefleri ile de birleşmiş olur. Bu cümleden olarak din toplumda birlik ve bağlılık hedefine uygun olarak vazifelerimizi sistemleştirir. Bunun için dinin asıl görevi sadece insanların düşüncelerini geliştirmek değil, onları muayyen ideallere bağlayarak mânen ve ahlâken yükseltmektedir.

7 — Bunlardan başka dinin cemiyete maddî ve mânevî temizlenmenin yollarını öğreterek sıhhatlı, huzurlu, dayanıklı, mücadeleci fakat tevekküllü bir hayat sürmenni, fertlerin içinden egoistlik ve menfaat şeytanını atarak onların içini mukaddes duygularla ulvî his ve düşüncelerle bezemenin imkânlarına kavuşturmak gibi daha bir çok hedefleri vardır.

Yalnız dinden mucizeler beklememek lazımdır. Gerçi o bir ilâhî nizamda, fakat insana gönderildiği için semeresini vermesi de insanın onu tam mânâsıyla benimsemesi ve ona şartsız bağlanması ile mümkündür. Aksi takdirde neler olabileceği izaha muhtaç değildir.